

Nr 536

Av herrar Ståhl och Rydén, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 131, angående statlig borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

I propositionen nr 131 föreslås en statlig borgen å 15 milj. kr. till Svenska skifferoljeaktiebolaget. Bolaget har på grund av otillräcklig räntabilitet ej kunnat självfinansiera erforderliga investeringar, och det har ej heller kunnat erhålla tillräcklig bankkredit för ändamålet, då det ej längre förfogar över godtagbar säkerhet för ytterligare banklån. Genom statens borgensåtaganden skall bolaget beredas möjlighet att genom lån företa nyinvesteringar i Berg-Kvarntorpsugnar för 11 milj. kronor och att förstärka rörelsekapitalet med 4 milj. kronor.

Redan vid Kvarntorpsverkets tillblivelse under krigsåren uttalades, att anläggningen sannolikt inte kunde bli ekonomiskt lönande. I skrivelse till regeringen den 10 april 1940 påpekade sålunda Ingeniörsvetenskapsakademien, att statliga åtaganden var nödvändiga, om en skifferoljeframställning i större skala skulle komma till stånd. Bränslekommissionen framhöll i skrivelse till regeringen den 25 oktober 1940, att import och lagring av flytande bränsle ställde sig betydligt billigare än utvinning av olja ur skiffer. Man förordade dock på grund av då rådande avspärrning utbyggnad av ett skifferoljeverk men tillrådde som beredskap under normala förhållanden endast en försöksverksamhet.

Då skifferoljeverkets framtida öde aktualiserades vid krigsslutet, ansåg sig den dåvarande bolagsledningen kunna ställa i utsikt, att man genom rationaliseringar och tillvaratagande av biprodukter skulle kunna nå ett resultat, som medgav amortering och förräntning på nyinvesteringar. Man förordade bl. a. därför Kvarntorpsanläggningens bibehållande som permanent företag. Enligt styrelsens förslag medverkade statsmakterna 1946 till en utbyggnad av företaget, som ansågs komma att förbättra driftsekonomien. 1947 avbröts dock utbyggnaden på grund av oförutsedda svårigheter, och en utredning, den s. k. Kvarntorpsutredningen, tillsattes för att bedöma företagets framtida utveckling. Utredningen ansåg sig kunna förordna en fortsatt utbyggnad och menade, att driftsresultatet, som efter kriget visat förlust, skulle kunna förbättras genom ökning av bolagets omslutning och produktion av biprodukter i ökad skala. Utredningens rekommendationer vann statsmakternas anslutning, och företaget utbyggdes 1950—53. På grund av inträffade fördyringar nödgades 1952 års riksdag anvisa ytterligare medel. Då pris-

och kostnadsutvecklingen blev ogynnsammare för bolaget än man antagit, erhöles ej tillräcklig bruttomarginal för nödvändiga avskrivningar. På framställning från bolaget medgav därför 1954 års riksdag för detta ändamål viss bensinskatterestitution för bolagets tillverkning, vilket stöd beräknades till 6 milj. kronor per år. Sammanlagt har bolaget tillförts omkring 120 milj. kronor av statsmedel. Härav har inte mindre än ca 80 milj. kronor investerats efter krigsslutet.

Den hittillsvarande utvecklingen har visat, att de vid olika tidpunkter framförda förväntningarna, att företaget skulle kunna göras räntabelt, inte har infriats. Företaget har inte som den svenska industrien i övrigt kunnat bära den stigande kostnadsnivå, som bl. a. löneutvecklingen i landet fört med sig. Då företaget också vidmakthållits huvudsakligen av beredskapsskäl, kan det ifrågasättas, om den utvidgning av verksamheten, som skett efter kriget varit tillräckligt motiverad, och om utbyggnaden inte föranletts av alltför optimistiska bedömningar av möjligheterna att förbättra företagets resultat. Departementschefens i propositionen utlovade utredning om företagets vidare utbyggnad enligt bränsleutredningens förslag synes under dessa omständigheter behöflig. Med hänsyn till skifferoljeverkets utveckling hittills måste det däremot förefalla tveksamt, om riksdagen bör medverka med borgen för ytterligare investeringar i företaget, innan utredningen lämnat sina rekommendationer. Mot bakgrund av de återkommande löftena om företagets räntabilitet och regelbundet lika återkommande konstateranden att kalkylerna ej kunnat hållas, kan det sägas vara anmärkningsvärt att departementschefen nu återigen kan utlova »att full amortering och förräntning av det investerade beloppet på jämförelsevis kort tid blir möjlig». Detta synes väl värt att framhålla för riksdagen. Å andra sidan torde riksdagen med hänsyn till dagens bekymmersamma läge på arbetsmarknaden icke kunna undandra sig medverkan till en förbättring av bolagets anläggningar, som bolagsledningen ansett erforderlig för den fortsatta driften. Man får nu förvänta, att den nya styrelsen skall kunna förverkliga rationaliseringsåtgärder och kostnadsnedskärningar, som är nödvändiga, om bolagets förluster skall kunna nedbringas.

Vi förväntar också att utredningen skall kunna lämna besked om Kvarntorpsverkets möjligheter, att på längre sikt drivas så, att både en jämn systerställning för de anställda och en god räntabilitet kan åvägbringas.

Någon erinran mot departementschefens begäran om riksdagens medverkan till att förse bolaget med erforderliga medel för rörelsen — beräknade till 4 milj. kronor — under den tid utredningsarbetet pågår, skall här icke göras. Då bolagets belägenhet emellertid är sådan, att intäkterna ej utan subventioner förslår till erforderliga avskrivningar, och då bolagets brist på rörelsemedel väsentligen beror på den förhållandevis stora balanserade förlusten — 9,7 milj. kronor — måste det ifrågasättas, om en statlig borgen

för upplåning av rörelsemedel är rätta tillvägagångssättet. Ur saklig synpunkt skulle anvisning av medel till täckning av bolagets förlust helt eller delvis ha varit riktigare.

Företagets fortsatta utveckling tillkommer det givetvis den bebådade utredningen att bedöma. Här skall blott antydvas, att flera omständigheter talar för att man icke bör driva förväntningarna i fråga om bolagets lönsamhet särskilt långt. Också i fortsättningen måste man försiktigtvis räkna med omkostnadsstegringar. Med hänsyn till erfarenheterna hittills finns det anledning fråga sig om framställning av petroleum ur skiffer kan göras lönsam i konkurrens med annan petroleumutvinning. Till de ogynnsamma framtidsperspektiven bidrar även att brytningskostnaderna framdeles kan väntas stiga, när skifferfyndigheter i ytskiktet ej längre finns att tillgå, utan en kostsam avröjning av kalkstenslager måste vidtas. Härom säger bränsleutredningen på sid. 109 i sitt betänkande SOU 1956: 58 följande:

»Sådana merkostnader måste uppstå relativt snart även med nuvarande omfattning av driften. Kostnaderna för sprängning och avrymning av kalksten kan väntas bli av en för skifferoljebolaget besvärande omfattning eller i medeltal nära 1 kr./ton ugnsskiffer, motsvarande ca 30 % av nuvarande skifferkostnad.»

Om alltså utsikterna för en räntabel drift av Kvarntorpsverket måste be-tecknas som ovissa, framstår beredskapssynpunkterna som praktiskt taget avgörande för frågan om verksamhetens bibehållande på längre sikt. Som framgår av remissutlåtandena över bränsleutredningens förslag, har här både de ansvariga civila och militära myndigheterna ställt sig ganska tveksamma till att för dryga kostnader utbygga Kvarntorpsanläggningen. Samma synpunkter torde gälla också i fråga om den fortsatta driften. Anläggningen är nämligen ytterst sårbar för flyganfall. För tiden närmast efter ett krigs-utbrott bör oljelagringsanläggningar ges tillräcklig kapacitet, och vid en längre avspärrning kan skifferoljeutvinning i relativt stor omfattning eventuellt etableras med den s. k. Ljungströmsmetoden utan omfattande anläggningar. En väsentlig synpunkt är också, att motorismens utveckling gjort Kvarntorpsverkens produktion till en faktor av ganska underordnad betydelse, då det gäller att fylla det alltmer stegrade beredskapsbehovet av drivmedel. Atomkraftens fortsatta utveckling liksom en fortsatt utbyggnad av oljelagringsanläggningar, vartill riksdagen lämnat sin medverkan, inverkar givetvis på Kvarntorpsverkens framtida betydelse ur beredskapssynpunkt. Brytningen bör ur beredskapssynpunkt ej heller ges en sådan omfattning att de lättillgängligaste skiffertillgångarna förbrukas redan i fredstid. Det kan vidare te sig mindre rationellt på längre sikt att decimera tillgångarna av uranhaltig skiffer med sikte endast på petroleumtillverkning.

Det är därför angeläget att den blivande utredningen förutsättningslöst får pröva Kvarntorpsanläggningens fortvaro. Vissa uttalanden i propositio-

nen kan anses tyda på att detta är avsikten, men det framgår inte entydigt, huruvida så är fallet. Det synes därför angeläget att riksdagen redan på detta stadium ger uttryck för den åsikten, att hela frågan om Kvarntorpsverkens värde ur beredskapssynpunkt skall förutsättningslöst omprövas av den blivande utredningen.

Under hänvisning till det anförda får vi därför hemställa,
att riksdagen vid sin behandling av propositionen måtte beakta de synpunkter som angivits i denna motion.

Stockholm den 22 april 1958

Manne Ståhl

Ebbe Rydén

Nr 537

Av herr Christenson i Malmö, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 131, angående statlig borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

I proposition nr 131 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag att Svenska skifferoljeaktiebolaget borde erhålla ett finansiellt stöd i form av statlig borgen för lån på högst 15 miljoner kronor.

Svenska skifferoljeaktiebolagets framställning om kapitaltillskott för utvidgningar har i remissyttrandena fått synnerligen kritisk behandling bl. a. av överbefälhavaren, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, fullmäktige i riksgäldskontoret och fullmäktige i Sveriges riksbank. Enligt propositionen har Svenska skifferoljeaktiebolaget tillförts statsmedel på omkring 120 milj. kronor. Därtill kommer fortsatta subventioner med automobilskatte-medel, som rör sig om minst 6 milj. kronor årligen. Enligt bränsleutredningen skulle statsbolagets medelsbehov för en tioårsperiod innebära ytterligare 218 milj. kr. Detta skulle, om verksamheten fortsätter att bedrivas under en tioårsperiod, innebära, att de statliga engagemangen i Svenska skifferoljeaktiebolaget i Kvarntorp, inklusive fortsatta subventioner av bilskatte-medlen, kommer att belöpa sig till omkring 400 milj. kronor.

Under återopande av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition i vad den avser statlig borgen å 11 milj. kronor till konstruktiv förbättring av s. k. Berg-Kvarntorpsugnar, samt

att de statliga engagemangen i Svenska skifferoljeaktiebolaget successivt avvecklas.

Stockholm den 22 april 1958

Carl Christenson

i Malmö